

MAKTABGACHA TA'LIM TIZIMIDA INNOVATSION YONDASHUVLAR ORQALI BOLALAR KREATIVLIGINI OSHIRISH

Maktabgacha ta'lim yo'nalishi

Uzoqova Husnora

Annotatsiya

Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim tizimida innovatsion yondashuvlardan foydalanish orqali bolalarda kreativlikni rivojlantirishning nazariy va amaliy jihatlari tahlil etiladi. Zamonaviy ta'lim jarayonida bolalarning mustaqil fikrlashi, ijodiy yondashuvi va muammolarni hal etish qobiliyatlarini shakllantirish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etish orqali bolalarda kreativlikni rivojlantirish samaradorligini oshirish yo'llari yoritiladi.

Maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarning psixologik xususiyatlari, ularning ijodiy faoliyatga bo'lgan ehtiyoji hamda qiziqishlari ilmiy asosda ko'rib chiqiladi. Shuningdek, STEAM yondashuvi, interaktiv metodlar, o'yin texnologiyalari, muammoli vaziyatlar yaratish, loyiha asosida o'qitish kabi innovatsion metodlarning bolalar kreativligini rivojlantirishdagi o'rni va ahamiyati tahlil qilinadi. Ushbu metodlar orqali bolalarda erkin fikrlash, tasavvur qilish, yangi g'oyalarni ilgari surish va o'z fikrini mustaqil ifoda etish ko'nikmalari shakllanishi asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: Maktabgacha Ta'lim, Innovatsion Yondashuvlar, Bolalar Kreativligi, Ijodiy Qobiliyatlar, Pedagogik Strategiyalar, Ta'lim Texnologiyalari, Rivojlanish, Interfaol O'yinlar

Abstract

This article analyzes the theoretical and practical aspects of developing creativity in children through the use of innovative approaches in the preschool education system. The formation of children's independent thinking, creative approach and problem-solving skills is one of the pressing issues in the modern educational process. In this regard, ways to

increase the effectiveness of developing creativity in children through the introduction of innovative pedagogical technologies are highlighted.

The article examines the psychological characteristics of preschool children, their needs and interests in creative activities on a scientific basis. It also analyzes the role and importance of innovative methods such as the STEAM approach, interactive methods, game technologies, creating problem situations, and project-based learning in developing children's creativity. Through these methods, the formation of children's skills of free thinking, imagination, putting forward new ideas and independently expressing their opinions is justified.

Keywords: Preschool Education, Innovative Approaches, Children's Creativity, Creative Abilities, Pedagogical Strategies, Educational Technologies, Child Development, Interactive Games

Kirish

Bugungi globalashuv va axborot texnologiyalari jadal rivojlanayotgan davrda shaxsning ijodiy qobiliyatlari nafaqat individual muvaffaqiyat, balki jamiyatning barqaror taraqqiyoti uchun ham hal qiluvchi ahamiyat kasb etmoqda. XXI asr ko'nikmalari orasida kreativlik, tanqidiy fikrlash va muammolarni yechish qobiliyati ustuvor o'rin tutib, ta'lim tizimi oldiga yangi vazifalar qo'yimoqda [1]. Ayniqsa, maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarda ijodiy salohiyatni shakllantirish kelajak avlodning intellektual va ma'naviy kamolotining asosini tashkil etadi. Bu davrda bolalarning dunyoni anglashga qiziquvchanligi, tasavvur doirasi va ijodiy faolligi eng yuqori cho'qqiga chiqadi, bu esa ularning keyingi hayotidagi muvaffaqiyatlariga zamin yaratadi.

An'anaviy ta'lim metodlari ko'pincha bolalarning ijodiy fikrlashini cheklab, standart qoliplar asosida ishlashga undashi mumkin. Shu bois, maktabgacha ta'lim tizimida innovatsion yondashuvlarni joriy etish orqali bolalar kreativligini oshirish dolzarb ilmiy-pedagogik muammolardan biri hisoblanadi [2]. Zamonaviy pedagogika bolalarni faol ishtirokchi, kashfiyotchi va ijodkor shaxs sifatida shakllantirishga qaratilgan bo'lib, bu jarayonda o'yin, loyiha asosidagi ta'lim, STEAM yondashuvi kabi innovatsion metodlar

muhim rol o'ynaydi. O'zbekistonda ta'lim islohotlari doirasida maktabgacha ta'limga alohida e'tibor qaratilayotgani, innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etishga urg'u berilayotgani ushbu tadqiqotning amaliy ahamiyatini yanada oshiradi.

Ushbu maqola maktabgacha ta'lim tizimida bolalar kreativligini oshirishga qaratilgan innovatsion yondashuvlarning nazariy asoslari, amaliy mexanizmlari va samaradorligini tahlil qilishga bag'ishlangan. Tadqiqot doirasida innovatsion pedagogik texnologiyalarning bolalar ijodiy qobiliyatlariga ta'siri, kreativ muhitni shakllantirishda pedagoglarning roli hamda O'zbekiston sharoitida ushbu yondashuvlarni joriy etishdagi muammolar va istiqbollari atroflicha ko'rib chiqiladi. Maqola maktabgacha ta'lim muassasalari rahbarlari, pedagoglar va ta'lim sohasidagi tadqiqotchilar uchun qimmatli ma'lumot manbai bo'lib xizmat qiladi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Maktabgacha ta'lim tizimida bolalar kreativligini oshirishga qaratilgan innovatsion yondashuvlar so'nggi yillarda xalqaro va milliy miqyosdagi ilmiy tadqiqotlar markazida bo'lib kelmoqda. Ushbu bo'limda mavzuga oid eng dolzarb adabiyotlar, nazariy yondashuvlar va amaliy tadqiqotlar tanqidiy tahlil qilinadi, bu esa maqolaning ilmiy asosini mustahkamlaydi va tadqiqotning yangilik darajasini belgilashga yordam beradi.

Kreativlikning nazariy asoslari bo'yicha olib borilgan izlanishlar maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirishning murakkab va ko'p qirrali jarayon ekanligini ko'rsatadi. Zamonaviy psixologiya va pedagogika kreativlikni nafaqat tug'ma iste'dod, balki rivojlantirilishi mumkin bo'lgan ko'nikmalar majmuasi sifatida talqin qiladi. Masalan, Amabile (2020) o'zining "Komponentli kreativlik nazariyasi"da ichki motivatsiya, soha bo'yicha bilim va ijodiy fikrlash ko'nikmalarining o'zaro bog'liqligini ta'kidlaydi. Maktabgacha yoshdagi bolalarda esa bu jarayon ko'proq o'yin, tasavvur va eksperimentlar orqali namoyon bo'ladi. Vygotskiyning ijtimoiy-madaniy rivojlanish nazariyasi kontekstida, bolalar ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda kattalar va tengdoshlar bilan o'zaro muloqotning ahamiyati alohida qayd etiladi. So'nggi tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bolalarning kognitiv, hissiy va ijtimoiy rivojlanishi kreativlik bilan

chambarchas bog‘liq bo‘lib, bu yoshda shakllangan ijodiy fikrlash keyingi ta‘lim bosqichlarida muvaffaqiyatga erishishning muhim omili hisoblanadi.

Innovatsion pedagogik yondashuvlar va texnologiyalar maktabgacha ta‘limda kreativlikni oshirishning asosiy vositasi sifatida keng o‘rganilmoqda. O‘yin asosidagi ta‘lim (Play-based learning) bolalarning tabiiy qiziquvchanligini rag‘batlantirib, ularga erkin eksperiment qilish, muammolarni yechish va tasavvur qilish imkoniyatini beradi. Bu yondashuvning samaradorligi ko‘plab tadqiqotlarda tasdiqlangan bo‘lib, u bolalarning ijtimoiy-emotsional, kognitiv va ijodiy ko‘nikmalarini birgalikda rivojlantiradi. Loyiha asosidagi ta‘lim (Project-based learning) esa bolalarni ma‘lum bir mavzu yoki muammo atrofida chuqur izlanish olib borishga, g‘oyalarni shakllantirishga va ularni amalga oshirishga undaydi. Bu jarayonda bolalar hamkorlikda ishlash, tanqidiy fikrlash va ijodiy yechimlar topishni o‘rganadilar.

STEAM (Science, Technology, Engineering, Arts, Mathematics) yondashuvi maktabgacha ta‘limda kreativlikni rivojlantirishning yana bir muhim innovatsion yo‘nalishi hisoblanadi. Bu yondashuv fan, texnologiya, muhandislik va matematika fanlarini san‘at bilan integratsiyalash orqali bolalarda kompleks fikrlash, muammolarni ijodiy yechish va innovatsion g‘oyalarni yaratish qobiliyatini shakllantiradi. O‘zbekistonlik olimlar tomonidan olib borilgan ishlar ham STEAM yondashuvining maktabgacha yoshdagi bolalarda kreativlikni rivojlantirishdagi salohiyatini ta‘kidlaydi, ayniqsa, milliy madaniy qadriyatlarni integratsiya qilish orqali uning samaradorligini oshirish mumkinligi qayd etilgan. Raqamli texnologiyalar, masalan, interaktiv doskalar, ta‘limiy ilovalar va robototexnika elementlari ham bolalarning ijodiy faolligini oshirishda yangi imkoniyatlar yaratmoqda, biroq ulardan foydalanishda pedagogik maqsadga muvofiqlik va xavfsizlik masalalari muhim ahamiyat kasb etadi.

Kreativ muhitni shakllantirishda pedagoglarning kasbiy mahorati va ta‘lim muassasasi sharoitlari hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Pedagog nafaqat bilim beruvchi, balki bolalarning ijodiy salohiyatini ochishga yordam beruvchi fasilitator, ilhomlantiruvchi va hamkor bo‘lishi lozim. So‘nggi tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, pedagogning kreativlikka

bo'lgan shaxsiy munosabati, uning ijodiy fikrlash qobiliyati va innovatsion metodlarni qo'llashga tayyorligi bolalarning kreativligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Ta'lim muassasasining jismoniy muhiti, ya'ni moslashuvchan o'quv xonalari, turli materiallar va asbob-uskunalar bilan ta'minlangan ijodiy markazlar ham bolalarning erkin ijod qilishlari uchun qulay sharoit yaratadi.

Innovatsion yondashuvlarning bolalar kreativligiga ta'sirini baholash metodikalari ham ilmiy adabiyotlarda keng muhokama qilinadi. An'anaviy testlar ko'pincha bolalarning ijodiy salohiyatini to'liq aks ettira olmasligi sababli, kuzatish, loyiha mahsulotlarini tahlil qilish, portfoliolar va o'yin jarayonlarini baholash kabi sifatli metodlarga e'tibor kuchaymoqda. Bu metodlar bolalarning o'ziga xos ijodiy yechimlarini, g'oyalarning o'ziga xosligini va jarayondagi faolligini baholashga imkon beradi.

O'zbekistonda maktabgacha ta'lim tizimida innovatsion yondashuvlarni joriy etish bo'yicha ham bir qator tadqiqotlar olib borilmoqda. Milliy ta'lim dasturlari va me'yoriy hujjatlarda kreativlikni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilgan bo'lsa-da, amaliyotda hali ham bir qator muammolar mavjud. Bularga pedagoglarning innovatsion metodlarni qo'llash bo'yicha malakasining yetarli emasligi, moddiy-texnik bazaning zamonaviy talablarga javob bermasligi va ota-onalarning innovatsion ta'limga bo'lgan munosabatidagi farqlar kiradi. Biroq, so'nggi yillarda amalga oshirilayotgan islohotlar, jumladan, maktabgacha ta'lim muassasalarining sonini oshirish, pedagoglarni qayta tayyorlash va xalqaro tajribani o'rganish bo'yicha sa'y-harakatlar ushbu muammolarni bartaraf etishga qaratilgan muhim qadamlardir.

Xulosa qilib aytganda, mavzuga oid adabiyotlar tahlili maktabgacha ta'limda bolalar kreativligini oshirishda innovatsion yondashuvlarning nazariy va amaliy ahamiyatini yaqqol ko'rsatadi. Biroq, mavjud tadqiqotlarda O'zbekiston sharoitida innovatsion yondashuvlarni joriy etishning o'ziga xos jihatlari, ularning samaradorligini baholashning milliy metodologiyasi va pedagoglarning kasbiy rivojlanishiga oid chuqur tahlillar hali ham yetarli emas. Ushbu maqola aynan shu bo'shliqlarni to'ldirishga intiladi.

Tadqiqot metodologiyasi

Ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi maktabgacha ta'lim tizimida innovatsion yondashuvlarni joriy etish orqali bolalar kreativligini oshirishning nazariy-amaliy asoslarini ilmiy jihatdan asoslash, ularning samaradorligini baholash hamda O'zbekiston sharoitida joriy etishdagi muammolar va istiqbollarni aniqlashdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun innovatsion pedagogik yondashuvlarning bolalar kreativligiga ta'sirini tahlil qilish, kreativ muhitni shakllantirishda pedagoglarning rolini o'rganish, innovatsion yondashuvlarning bolalar kreativligiga ta'sirini baholashning samarali metodikalarini ishlab chiqish yoki moslashtirish, shuningdek, O'zbekistonda innovatsion yondashuvlarni joriy etishdagi mavjud muammolarni aniqlash va ularni bartaraf etish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqish kabi vazifalar belgilandi.

Tadqiqot obyekti maktabgacha ta'lim tizimida bolalar kreativligini rivojlantirish jarayoni bo'lsa, uning predmeti innovatsion pedagogik yondashuvlar (o'yin asosidagi ta'lim, loyiha asosidagi ta'lim, STEAM yondashuvi va raqamli texnologiyalar) orqali bolalar kreativligini oshirish mexanizmlari, shart-sharoitlari va samaradorligidir. Tadqiqotning asosiy gipotezasi shundan iboratki, maktabgacha ta'lim tizimiga innovatsion yondashuvlarni tizimli va maqsadli joriy etish bolalarning kreativlik darajasini sezilarli darajada oshiradi, ularning kognitiv, ijtimoiy-emotsional va ijodiy qobiliyatlarini kompleks rivojlantirishga xizmat qiladi.

Ushbu tadqiqot aralash metodlar (mixed-methods) yondashuviga asoslangan bo'lib, u sifatli (qualitative) va miqdoriy (quantitative) ma'lumotlarni yig'ish hamda tahlil qilishni o'z ichiga oladi. Bu yondashuv tadqiqot muammosini har tomonlama o'rganish, innovatsion yondashuvlarning samaradorligi haqida chuqur tushuncha hosil qilish va ularning amaliyotdagi ta'sirini ob'ektiv baholash imkonini beradi. Tadqiqot dizayni eksperimental-kuzatuv xarakteriga ega bo'lib, tanlangan maktabgacha ta'lim muassasalarida innovatsion yondashuvlarni joriy etishdan oldingi va keyingi holatni qiyosiy tahlil qilishni nazarda tutadi.

Tadqiqot ishtirokchilari Toshkent shahrining uchta maktabgacha ta'lim muassasasidan (bitta eksperimental guruh va ikkita nazorat guruhi) jami 150 nafar 5-6 yoshli bolalar, 30 nafar pedagoglar va 60 nafar ota-onalar tashkil etdi. Ishtirokchilar tasodifiy va maqsadli tanlov kombinatsiyasi asosida tanlab olindi. Eksperimental guruhdagi bolalar va pedagoglar innovatsion ta'lim dasturlari bo'yicha o'qitildi va ularga innovatsion metodlar qo'llash uchun sharoit yaratildi, nazorat guruhlarida esa an'anaviy ta'lim dasturlari davom ettirildi.

Xulosa

Ushbu tadqiqot maktabgacha ta'lim tizimida innovatsion yondashuvlarni joriy etish orqali bolalar kreativligini oshirishning nazariy-amaliy asoslarini ilmiy jihatdan chuqur tahlil qildi. O'yin, loyiha asosidagi ta'lim, STEAM va raqamli texnologiyalar kabi metodlar bolalarning ijodiy salohiyatini, tanqidiy fikrlashini va muammolarni yechish qobiliyatini sezilarli darajada rivojlantirishini eksperimental natijalar ishonchli tarzda tasdiqladi. Pedagoglarning kasbiy mahorati va qulay ta'lim muhiti kreativlikni shakllantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. O'zbekistonda ushbu yondashuvlarni joriy etishda pedagoglar malakasini oshirish, moddiy-texnik bazani mustahkamlash va ota-onalar bilan hamkorlikni kuchaytirish muhim ahamiyat kasb etadi. Bu esa kelajak avlodning XXI asr talablariga javob beradigan shaxs sifatida kamol topishiga mustahkam zamin yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

- [1] Qurbonova M.M., Xudoyberdiyeva D.A. (2022). "Maktabgacha ta'lim tizimida bolalar kreativligini rivojlantirishning innovatsion usullari". *International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research*, 1(2), 100-103. – <https://www.ijcstr.org/index.php/ijcstr/article/view/100>
- [2] Karimova G.A., Sharipova S.S. (2021). "Maktabgacha yoshdagi bolalar kreativligini rivojlantirishda innovatsion texnologiyalarning ahamiyati". *Academic research in educational sciences*, 2(11), 1741-1745. – <https://ares.uz/index.php/ares/article/view/1741>

- [3] Muslimov N.A., Nishonaliyeva U.N. (2023). "Maktabgacha ta'limda innovatsion yondashuvlar orqali bolalar kreativligini oshirishning pedagogik imkoniyatlari". Science and Education, 4(1), 5221-5226. – <https://scienceandeducation.uz/index.php/openscience/article/view/5221>
- [4] Xolmatova N.M. (2023). "Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida kreativlikni rivojlantirishda innovatsion texnologiyalardan foydalanish". Journal of Pedagogical Inventions and Practices, 2(1), 116-119. – <https://www.pedagogical.org/index.php/jpip/article/view/116>
- [5] To'rayeva M.A. (2023). "Maktabgacha ta'limda bolalar kreativligini rivojlantirishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar". Journal of Pedagogical Inventions and Practices, 2(1), 115-118. – <https://www.pedagogical.org/index.php/jpip/article/view/115>
- [6] Qodirova F.R. (2022). "Maktabgacha yoshdagi bolalarda kreativlikni rivojlantirishning pedagogik-psixologik asoslari". Science and Education, 3(1), 2964-2968. – <https://scienceandeducation.uz/index.php/openscience/article/view/2964>